

RCL 1604-68/09

Analiza
wyroku Trybunału Konstytucyjnego
z dnia 2 lipca 2009 r. o sygn. akt K 1/07

WYROK: Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 2 lipca 2009 r., o sygn. akt K 1/07 (Dz. U. Nr 108, poz. 911) orzekł, iż:

1. Art. 217 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557, ze zm.) w zakresie, w jakim nie określa przesłanek odmowy wyrażenia zgody na widzenie tymczasowo aresztowanego z osobą najbliższą, jest niezgodny:

- a) z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,
- b) z art. 8 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, z 1995 r. Nr 36, poz. 175, 176 i 177, z 1998 r. Nr 147, poz. 962 oraz z 2003 r. Nr 42, poz. 364),
- c) z art. 37 lit. c Konwencji o prawach dziecka, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 oraz z 2000 r. Nr 2, poz. 11).

2. Art. 217 § 1 ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim pomija możliwość zaskarżenia przez osobę tymczasowo aresztowaną zarządzenia prokuratora o odmowie wyrażenia zgody na widzenie z osobą najbliższą:

- a) jest niezgodny z art. 78 Konstytucji,
- b) jest niezgodny z art. 13 w związku z art. 8 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności,
- c) nie jest niezgodny z art. 45 ust. 1 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji.

PROBLEM: Art. 217 § 1 ustawy - Kodeks karny wykonawczy wskazuje, iż tymczasowo aresztowany może uzyskać widzenie po uprzedniej zgodzie organu, do którego dyspozycji pozostaje tymczasowo aresztowany. Zgoda wydawana jest w formie zarządzenia.

Należy mieć na uwadze, iż obowiązujące przepisy nie formułują w tym zakresie żadnych przesłanek merytorycznych, którymi ma się kierować organ, decydując o udzieleniu zgody na widzenie albo odmawiając udzielenia takiej zgody. Watro wskazać również, że odmiennie uregulowana została sytuacja skazanego, który nie musi tak jak tymczasowo aresztowany za każdy razem ubiegać się o zgodę na widzenie.

Kwestia kryteriów, którymi powinien kierować się organ wyrażający zgodę na widzenie, była przedmiotem rozważań Trybunału na tle prawa do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym, gwarantowanego przez art. 47 Konstytucji. Wprawdzie, określone w art. 47 konstytucyjne prawa nie mają charakteru absolutnego i mogą podlegać w konkretnych przypadkach ograniczeniom zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji, jednak ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

W uzasadnieniu do ww. wyroku Trybunał Konstytucyjny podkreślił, iż uregulowanie przyjęte na gruncie art. 217 § 1 K.k.w. powoduje, że w stosunku do osoby tymczasowo aresztowanej oraz jej osób bliskich i członków rodziny wyjątkiem staje się możliwość korzystania z istotnych elementów konstytucyjnego prawa do ochrony życia prywatnego i rodzinnego, regułą zaś wyłączenie tej możliwości. Tymczasowo aresztowany i jego rodzina oraz osoby bliskie są bowiem co do zasady pozbawieni możliwości osobistego kontaktu, gdyż kontakt ten może nastąpić tylko po uprzednim zarządzeniu zgody na widzenie.

Ponadto art. 217 nie przewiduje możliwości zaskarżenia przez osobę tymczasowo aresztowaną zarządzenia prokuratora o odmowie wyrażenia zgody na widzenie.

Należy zauważyć, iż w postępowaniu przygotowawczym zarządzenia wydaje prokurator oraz inny uprawniony organ, a także sąd – w wypadkach przewidzianych w ustawie (art. 93 § 3 K.p.k.). Zarządzenie sądu o odmowie widzenia na mocy art. 7 § 1 K.k.w. jest zaskarżalne. Natomiast w odniesieniu do analogicznego zarządzenia prokuratora, w gestii którego tymczasowo aresztowany pozostaje na etapie postępowania przygotowawczego, środek odwoławczy nie przysługuje.

Powyższa regulacja pozostaje w sprzeczności z art. 78 Konstytucji, w którym, z zastrzeżeniem wyjątków możliwych do przewidzenia w ustawie zwykłej, zagwarantowano każdej ze stron postępowania prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Jak zauważa Trybunał Konstytucyjny, art. 78 Konstytucji formułuje szczególną gwarancję „sprawiedliwości proceduralnej” odnoszącą się do wszystkich typów postępowań kończących się rozstrzygnięciem indywidualnym, kształtującym lub określającym prawa, obowiązki i status prawny strony postępowania, nawet jeżeli mają charakter wpałkowy. Odstępstwo od reguły wyznaczonej treścią normatywną art. 78 Konstytucji w każdym przypadku powinno być podyktowane szczególnymi okolicznościami, które usprawiedliwiałyby pozbawienie strony postępowania środka odwoławczego.

W ocenie Trybunału, w badanej sprawie ustawodawca przekroczył konstytucyjne granice dopuszczalności stanowienia ograniczeń w korzystaniu z prawa gwarantowanego przez art. 78 Konstytucji. Bowiem, nie sposób jest wskazać racjonalne uzasadnienie dla istnienia takiego ograniczenia, zwłaszcza, że zaskarżalne jest zarządzenie sądu odmawiające udzielenia zgody na widzenie.

ZALECENIA: Konieczne wydaje się podjęcie prac legislacyjnych, mających na celu wykonanie przedmiotowego wyroku Trybunału Konstytucyjnego, w zakresie sformułowania czytelnych przesłanek limitujących dostęp tymczasowo aresztowanego do widzeń.

W dniu 24 listopada 2008 r. wpłynął do Sejmu rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw przewidujący zmianę art. 217 § 1 K.k.w., w zakresie wprowadzenia przesłanek uzasadniających ograniczenie uzyskania widzenia przez tymczasowo aresztowanego z osobami bliskimi, a także wprowadzenie procedury odwoławczej od zarządzeń prokuratora o odmowie zgody na widzenie z tymczasowo aresztowanym. Projektowana ustawa, w wersji po posiedzeniu Podkomisji Stałej do nowelizacji prawa karnego wskazuje, iż:

„§ 1a. Odmowa wyrażenia zgody na widzenie z tymczasowo aresztowanym może nastąpić wyłącznie wtedy, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że widzenie zostanie wykorzystane:

- 1) w celu bezprawnego utrudnienia postępowania karnego,
- 2) do popełnienia przestępstwa, w szczególności podżegania do przestępstwa.”

Projektowana ustawa przyznaje również tymczasowo aresztowanemu oraz ubiegającej się o widzenie osobie dla niego najbliższej prawo do wniesienia zażalenia, do prokuratora nadrzędnego, na zarządzenie prokuratora o odmowie zgody na widzenie.

Trybunał Konstytucyjny odnosząc się, w uzasadnieniu do wyroku, do powyższego projektu ustawy wyraźnie zaznaczył, iż samo doprecyzowanie zaskarżonego przepisu, polegające na uzupełnieniu jego treści przesłankami odmowy udzielenia widzenia w postaci klauzul ogólnych, np. „dobra postępowania przygotowawczego” czy „dobra wymiaru sprawiedliwości”, nie spełniałoby standardów konstytucyjnych i konwencyjnych. Nie kwestionując dopuszczalności wprowadzenia dalej idących ograniczeń w zakresie dostępności widzeń tymczasowo aresztowanego w porównaniu z osobami już prawomocnie skazanym, Trybunał Konstytucyjny podkreślił konieczność wprowadzenia na poziomie ustawowym precyzyjnych przesłanek ograniczających uzyskanie widzenia przez tymczasowo aresztowanego.

Należy również zauważyć, iż zdaniem Trybunału „przesłankę zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania konkretną treścią wypełnia jedynie art. 258 § 1 pkt 2 K.p.k.” (zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony będzie nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne), gdyż na podstawie innych przyczyn zastosowania tymczasowego aresztowania nie można zrekonstruować na poziomie ustawy jasnych i czytelnych przesłanek, którymi powinien kierować się organ zarządzający zgodę na widzenie.